

De in Nederland voorkomende door Hymenoptera gevormde gallen

door

W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN

(With a summary: a list of gall-causing Hymenoptera in the Netherlands)

In 1939 verscheen een dergelijke lijst in de *Entomologische Berichten* en in 1950 gaf ik enkele aanvullingen daarop. Sedert zijn nieuwe soorten gevonden en vele namen zijn bovendien zodanig gewijzigd, dat het wenselijk voorkomt, een nieuwe lijst samen te stellen. Er zijn nu 91 dergelijke gallen uit ons land bekend.

Achter de naam van de galvormer staat tussen haakjes het nummer, waaronder de gal in de tweede druk van het Gallenboek en het eerste supplement daarop is opgenomen. Daar vindt men een beschrijving van de gal.

Achter de namen zijn de vindplaatsen van de gallen opgegeven. Deze geven slechts aan, van welke plaatsen een gal in mijn gallenherbarium is vertegenwoordigd. Men zal bij twee generaties van eenzelfde soort soms vreemde verschillen opmerken. Bij de agame generatie van *Cynips quercus-folii*, die de bekende knikkervormige bladgallen op de eik vormt, staat: algemeen. Van deze soort bevindt zich dus materiaal van vele vindplaatsen in het herbarium. Achter de naam van de bigame generatie van deze soort staan slechts drie vindplaatsen opgegeven, ofschoon de gal van deze generatie even algemeen moet zijn als die van de agame. Bij *Cynips longiventris*, ook een algemene soort, staat achter de naam van de bigame generatie slechts één vindplaats. Er zouden meer dergelijke voorbeelden kunnen worden aangehaald.

Het bewijst, hoe fragmentarisch onze kennis van de verbreiding van de gallen in ons land nog is. Er is nog veel te weinig verzameld, vooral van soorten, die niet gemakkelijk opgemerkt worden. Eventuele verzamelaars kunnen zien van welke soorten meer materiaal welkom is.

Bij de soorten, waarbij generatiewisseling voorkomt, is onder één nummer eerst de agame wijfjesgeneratie en daaronder de bigame ♂♀ vermeld.

In een recente publikatie over galwespen, die gallen op eiken vormen, hebben PFÜTZENREITER & WEIDNER vele veranderingen in de namen van de wespen aangebracht. Ik heb deze in de hieronder volgende lijst overgenomen, in de hoop daardoor eraan mede te werken, dat er meer eenheid in de namen van deze dieren verkregen wordt.

DOOR GALWESPEN GEVORMDE GALLEN

Op *Acer pseudo-platanus* L.

1. *Pediaspis aceris* Först., forma *sorbi* Tischb. ♀♀ (27), Mill, Klimmen.
Pediaspis aceris Först. ♀♂ (28), Epen, Wijnandsrade, Bisse, Gerendal,
Schin op Geul.

Op *Centaurea pratensis* Thuill.

2. *Isocolus (Aylax) jaceae* Schck. (208), Terneuzen, Leersum.

Op *Glechoma hederacea* L.

3. *Liposthenes (Aylax) glechomae* L. (421), algemeen.

Op *Hieracium*-soorten

4. *Aulacidea hieracii* Bché. (434, 435), op *Hieracium lachenalia* C. C. Gmel., tamelijk algemeen; op *H. laevigatum* Willd., algemeen; op *H. murorum* L., Epen; op *H. sabaudum* L., Epen, St. Pietersberg; op *H. umbellatum* L., algemeen.
5. *Aulacidea pilosellae* Kffr. (442), op *Hieracium pilosella* L., Makkinga, Nuth.

Op *Hypochoeris radicata* L.

6. *Aylax hypochoeridis* Kffr. (466), algemeen in de duinen, overigens zeldzamer.

Op *Papaver*-soorten

7. *Aylax minor* Htg. (602), op *Papaver dubium* L., Rhenen.
8. *Aylax papaveris* Perris (601), op *Papaver dubium* L., algemeen; (604), op *P. rhoeas* L., Doetinchem.

Op *Potentilla*-soorten

9. *Diastrophus mayri* Reinh. (707), op *Potentilla argentea* L., Hilversum, 's-Graveland, Malden.
10. *Xestophanes brevitarsis* Thoms. (709), op *Potentilla erecta* (L.) Räuschel, niet zeldzaam.
11. *Xestophanes potentillae* Vill. (712), op *Potentilla reptans* L., vrij algemeen.
12. *Cynipide* (710), op *Potentilla intermedia* L., Malden.

Op *Quercus*-soorten. De meeste gallen komen voor op *Quercus petraea* (Matuschka) Liebl. en *Q. robur* L. Slechts als de waardplant een andere eikesoort is, wordt dit opgegeven.

13. *Andricus callidoma* Htg. ♀♀ (794), overal, doch nergens algemeen.
Andricus callidoma Htg., forma *cirratus* Adl. ♀ ♂ (809), Leersum, Slagharen.
14. *Andricus clementinae* Gir. ♀♀ (798), de bigame generatie is onbekend, Baarn.
15. *Andricus conglomeratus* Gir. ♀♀ (791), bigame generatie onbekend, deze waarschijnlijk in knopgallen van *Quercus cerris* L., Baarn, Dieren.
16. *Andricus corruptrix* Schlchtd. ♀♀ (788), Leersum, Wilp.
Andricus corruptrix Schlchtd., forma *larshemi* D.v.L. & D.-M. ♀ ♂ (766A), op *Quercus cerris* L., Leersum, Wageningen, Wilp.
17. *Andricus corticis* Htg. ♀♀ (771), Haarlem, Baarn, Doorn, Leersum, Slagharen, Lhee, Wilp.
Andricus corticis Htg., forma *gemmatum* Adl. ♀ ♂ (774), Leersum.
18. *Andricus curator* Htg., forma *collaris* Htg. ♀♀ (800), Voorschoten, Amsterdam, Bussum, Bilthoven, Leersum, Nijmegen.
Andricus curator Htg. ♀ ♂ (817, 832), algemeen.
19. *Andricus foecundatrix* Htg.¹⁾ ♀♀ (786), algemeen; (848), op *Quercus turneri* Willd., Aalbeek.

¹⁾ Vroeger *Andricus gemmae* L.

- Andricus foecundatrix* Htg., forma *pilosus* Adl. ♀ ♂ (810), Leersum.
20. *Andricus glandulae* Schck. ♀ ♀ (795), Hoog Laren, Leersum, Plasmolen, Epen, Meerssen.
Andricus glandulae Schck., forma *xanthopsis* Schlchtd. ♀ ♂ (814), Leersum.
21. *Andricus inflator* Htg., forma *globuli* Htg. ♀ ♀ (801), vrij algemeen.
Andricus inflator Htg. ♀ ♂ (778), algemeen.
22. *Andricus kollari* Htg. ♀ ♀ (789), algemeen; (849), op *Quercus toza* L., Wageningen; (1317), op *Quercus glandulifera* Bl., Wageningen.
Andricus kollari Htg., forma *circulans* Mayr ♀ ♂ (766), op *Quercus cerris* L., Delft, Leersum, Wageningen, Wilp.
23. *Andricus lignicola* Htg. ♀ ♀ (790), Amsterdam (gekweekt), 's-Graveland, Leersum, Wageningen, Velp, Wilp, St. Pietersberg.
Andricus lignicola Htg., forma *vanheurmi* D.v.L. & D.-M. ♀ ♂ (1316), op *Quercus cerris* L., Amsterdam (gekweekt).
24. *Andricus marginalis* Adl. ♀ ♀ (827), volgens ADLER (1880—81) geen bigame generatie, Heemstede, Meppen.
25. *Andricus nudus* Adl., forma *malpighii* Adl. ♀ ♀ (796), Vogelenzang, Bilthoven, Bellingwolde.
Andricus nudus Adl. ♀ ♂ (813), Den Haag, Leersum, Slagharen.
26. *Andricus ostreus* Gir. ♀ ♀ (840), algemeen.
Andricus ostreus Gir., forma *furunculus* Kffr. ♀ ♂ (775), Haarlem, Wageningen, Leersum.
27. *Andricus paradoxus* Radosk.²⁾ ♀ ♀ (793), volgens ADLER (1880—81) geen bigame generatie, Baarn, Hilversum, Bilthoven, Leersum, Slagharen.
28. *Andricus quadrilineatus* Htg. ♀ ♀ (807), geen bigame generatie, vrij algemeen.
29. *Andricus quercus-calicis* Burgsd. ♀ ♀ (803), Amsterdam, Baarn, Leersum, de Steeg, Voorthuizen, 't Loo, Wilp.
Andricus quercus-calicis Burgsd., forma *cerri* Beij. ♀ ♂ (767), op *Quercus cerris* L., Leersum, de Steeg, Wilp.
30. *Andricus quercus-radicis* F. ♀ ♀ (770), overal.
Andricus quercus-radicis F., forma *trilineatus* Htg. ♀ ♂ (781, 819), Hilversum, Voorschoten, Bussum, Leersum, Plasmolen, Denekamp.
31. *Andricus quercus-ramuli* L., forma *autumnalis* Htg. ♀ ♀ (802), Bilthoven, Huis ter Heide, Baarn, Leersum, Amerongen.
Andricus quercus-ramuli L. ♀ ♂ (805), Amsterdam, Vogelenzang, Bussum, Hilversum, Bergen.
32. *Andricus rhizomae* Htg. ♀ ♀ (772), Wageningen, opgave van W. M. BEIJERINCK, 1882.
Andricus rhizomae Htg., forma *testaceipes* Htg., var. *noduli* Kffr. ♀ ♂ (820), Bilthoven, Sleen, Epen.
33. *Andricus seminationis* Gir. ♀ ♀ (808, 830), volgens ADLER (1880—81) geen bigame generatie, Bilthoven, Baarn, Hulshorst, Leersum, Venray, Mechelen, Nuth.

²⁾ Vroeger *Andricus albopunctatus* Schlchtd.

34. *Andricus solitarius* Fonsc. ♀ ♀ (797), Hilversum, Bilthoven, Leersum, Nijmegen, Plasmolen, Epen, Canne.
Andricus solitarius Fonsc., forma *filigranatus* Dettm. ♀ ♂ (812), Leersum, Slagharen.
35. *Andricus testaceipes* Htg., forma *sieboldii* Htg. ♀ ♀ (773), Santpoort, Hilversum, Schagerbrug, Leersum, Epe.
Andricus testaceipes Htg. ♀ ♂ (818), Hilversum, Plasmolen, Denekamp.
36. *Biorrhiza pallida* Ol., forma *aptera* Bosc. ♀ ♀ (769), Leersum, Wilp, Nijmegen, Mill.
Biorrhiza pallida Ol. ♀ ♂ (787), algemeen.
37. *Cynipide* (799), in de knop verborgen gal, Baarn, Slagharen.
38. *Cynips agama* Htg. ♀ ♀ (847), de bigame generatie is onbekend, Plasmolen, Epen.
39. *Cynips disticha* Htg. ♀ ♀ (845), Hoog Laren, Leersum, Plasmolen, Epen, Meerssen.
Cynips disticha Htg., forma *indistincta* Nibl. ♀ ♂ (829), Leersum.
40. *Cynips divisa* Htg. ♀ ♀ (846), algemeen.
Cynips divisa Htg., forma *verrucosa* Schlchtd. ♀ ♂ (811, 828), Bussum, Baarn, Leersum.
41. *Cynips longiventris* Htg. ♀ ♀ (844), algemeen.
Cynips longiventris Htg., forma *substituta* Kins. ♀ ♂ (785), de Grebbe.
42. *Cynips quercus-folii* L. ♀ ♀ (842), algemeen.
Cynips quercus-folii L., forma *taschenbergi* Schlchtd. ♀ ♂ (784), Huis ter Heide, Leersum, de Grebbe.
43. *Neuroterus fumipennis* Htg. ♀ ♀ (837), vrij algemeen.
Neuroterus fumipennis Htg., forma *tricolor* Htg. ♀ ♂ (834), vrij algemeen.
44. *Neuroterus laeviusculus* Schck. ♀ ♀ (838), algemeen.
Neuroterus laeviusculus Schck., forma *albipes* Schck. ♀ ♂ (825), algemeen.
45. *Neuroterus laeviusculus* Schck., var. *reflexus* Kffr. ♀ ♀ (839), niet algemeen, vooral in Z. Limburg.
Neuroterus laeviusculus Schck., var. *reflexus* Kffr., forma *albipes* Schck., var. *reflexus* Kffr. ♀ ♂ (826), niet van 44b te onderscheiden.
46. *Neuroterus numismalis* Fourc. ♀ ♀ (835), algemeen.
Neuroterus numismalis Fourc., forma *vesicatrix* Schlchtd. ♀ ♂ (831), moeilijk te vinden, Baarn, Leersum, Venray, Mechelen, Nuth.
47. *Neuroterus petioliventrus* Htg.¹⁾, forma *burgundus* Schlchtd.²⁾ ♀ ♀ (815), algemeen.
Neuroterus petioliventrus Htg. ♀ ♂ (792), algemeen.
48. *Neuroterus quercus-baccarum* L., forma *lenticularis* Ol. ♀ ♀ (838), algemeen.
Neuroterus quercus-baccarum L. ♀ ♂ (808, 833), algemeen.
49. *Synergus evanescens* Mayr ♀ ♂ (804), zonder bigame generatie, Rijsenburg, Leersum, Velp.
50. *Trigonaspis megaptera* Panz., forma *renum* Htg. ♀ ♀ (841), algemeen.
Trigonaspis megaptera Panz. ♀ ♂ (782), algemeen.

¹⁾ Vroeger *Neuroterus aprilinus* Gir.

²⁾ Vroeger forma *schlechtendali* Mayr

51. *Trigonaspis synaspis* Htg. ♀ ♀ (843), Warmond, Huis ter Heide, de Grebbe, Doornspijk, Garderen, Venray, Epen.

Trigonaspis synaspis Htg., forma *megapteropsis* De Vriese ♀ ♂ (783), niet van no. 50b te onderscheiden.

Op *Rosa*-soorten.

52. *Diplolepis*¹⁾ *centifoliae* Htg. (904A), op *Rosa tomentosa* Sm., St. Pietersberg.
53. *Diplolepis eglanteriae* Htg. (904), op *Rosa agrestis* Savi, *R. canina* L., *R. dumetorum* Thuill., *R. pimpinellifolia* L., *R. rubiginosa* L., *R. tomentosa* Sm., *R. villosa* L., algemeen, vooral op *Rosa canina* L.
54. *Diplolepis mayri* Schlchtd. (900, 901), op *Rosa canina* L., *R. micrantha* Sm., *R. rubiginosa* L., *R. tomentosa* Sm. Algemeen, vooral op *Rosa rubiginosa* L. in de duinen. In Terwinselen gevonden op de gekweekte roos „Kirsten Poulsen”.
55. *Diplolepis rosae* L. (899), op *Rosa agrestis* Savi, *R. canina* L., *R. dumetorum* Thuill., *R. glauca* Pourr., *R. micrantha* Sm., *R. moyesii* H. et W., *R. pimpinellifolia* L., *R. rubiginosa* L., *R. tomentosa* Sm., algemeen, vooral op *Rosa canina* L.
56. *Diplolepis rosarum* Gir. (903), op *Rosa canina* L. en *R. rubiginosa* L., niet algemeen en op *R. moyesii* H. et W. in Leersum.
57. *Diplolepis* species (902), takgal op *Rosa pimpinellifolia* L., Katwijk.
58. *Diplolepis spinosissimae* Gir. (905), op *Rosa canina* L., *R. dumetorum* Thuill., *R. pimpinellifolia* L., *R. rubiginosa* L., algemeen.

Op *Rubus*-soorten

59. *Diastrophus rubi* Htg. (911), op *Rubus caesius* L. en *R. spec. div.*, niet algemeen.

Op *Taraxacum*-soorten

60. *Gillettia (Aylax) taraxaci* Asm. (1139), op *Taraxacum erythrospermum* Andrz., Wassenaar.
61. *Cynipide* (1138), op *Taraxacum* species, Den Haag, Petten.

Op *Tragopogon pratensis* L.

62. *Aulacidea tragopogonis* Thoms. (1173), Den Haag, Oostvoorne, Gorssel.

DOOR ISTHMOSMIDEN GEVORMDE GALLEN

63. *Isthmosoma hieronymi* Hed. (354), op *Festuca ovina* L., Wassenaar, Bilthoven, Baarn, Oldenbroek, Speulde, Eibergen, Valkenswaard.
64. *Isthmosoma hordei* Harr. (63, 64), op *Agropyron repens* (L.) P.B., Heilo, Bilthoven, St. Pietersberg; op *A. junceum* (L.) P.B., Katwijk, Terschelling, Ameland.
65. *Isthmosoma hyalipenne* Walk., forma *maritima* Hed. (60), op *Agropyron junceum* (L.) P.B., algemeen in de duinen, vooral dicht bij zee; op *A. litorale* Dum., Kadzand.

¹⁾ Vroeger *Rhodites*.

66. *Isthmosoma hyalipenne* Walk., forma *typica* Hed. (59), op *Agropyron repens* (L.) P.B., algemeen.
67. *Isthmosoma orchidearum* Westw. (204), op *Catleya* in kassen.
68. *Isthmosoma poicola* Hed. (666), op *Poa nemoralis* L., Plasmolen.
69. *Isthmosoma ruschikai* Hed. (355), op *Festuca ovina* L., Bergeijk.
70. *Isthmosoma* species (358), op *Festuca rubra* L., Vlieland, Ameland, Terschelling.
71. *Isthmosoma* species (359), op *Festuca rubra* L., Ameland, Terschelling.

DOOR BLADWESPEN GEVORMDE GALLEN

72. *Blenmocampa pusilla* Klug. (908), op *Rosa canina* L., algemeen; op *R. rubiginosa* L., Hillegom, Leersum; op *R. tomentosa* Sm., Winterswijk; ook op gekweekte rozen, Leersum.
73. *Tenthredinide* (747), op *Prunus spinosa* L., misschien meer dan een soort, Overveen, de Grebbe, Doetinchem, Denekamp.

Op *Salix*-soorten

74. *Euura amerinae* L. (940), op *Salix alba* L., Slagharen.
75. *Euura atra* Jr. (941), op *Salix alba* L., Vaessen; (954), op *S. aurita* L., Bergeijk; (1002), op *S. repens* L., algemeen.
76. *Euura saliceti* Fall. (967), op *Salix aurita* L., Bilthoven; op *S. cinerea* L., Eindhoven, Ambij.
77. *Euura testaceipes* Zadd. (942), op *Salix alba* L., *S. alba* L. × *fragilis* L., *S. fragilis* L. en *S. amygdalina* L., niet zeldzaam.
78. *Euura venusta* Zadd. (969), op *Salix aurita* L., Baarn, Bilthoven, Leersum, Oisterwijk; op *S. aurita* L. × *repens* L., Hoogeveen.
79. *Pontania bridgmanii* Cam. (973), op *Salix aurita* L., *S. caprea* L., *S. cinerea* L. en de bastaarden daartussen, algemeen.
80. *Pontania collectanea* Först. (1008), op *Salix repens* L., algemeen.
81. *Pontania dolichurus* Thoms. (994), op *Salix purpurea* L., Haarlem, Vogelenzang, Baarn, Denekamp.
82. *Pontania jørgenseni* Ensl. (975), op *Salix aurita* L., Steenwijk, Winterswijk; op *S. caprea* L., Doetinchem.
83. *Pontania leucaspis* Tischb. (980), op *Salix caprea* L. en *S. cinerea* L., Leersum, Texel, Oostvoorne, Woudenberg, Hatert, Horst.
84. *Pontania leucosticta* Htg. (979), op *Salix aurita*, *S. caprea* L., *S. cinerea* L. en de bastaarden daartussen, algemeen.
85. *Pontania pedunculi* Htg. (974), op *Salix aurita* L., *S. caprea* L., *S. cinerea* L. en de bastaarden daarvan, algemeen.
86. *Pontania proxima* Lep. (943), op *Salix alba* L., *S. alba* L. × *fragilis* L., *S. fragilis* L., algemeen; (1010), op *S. viminalis* L., Dalfsen.
87. *Pontania puella* Thoms. (945), op *Salix alba* L. × *fragilis* L., Delft, Schiermonnikoog, op *S. amygdalina* L., Dalfsen; (987), op *S. pentandra* L., Dalfsen.
88. *Pontania scotaspis* Först. (1011), op *Salix viminalis* L., Dalfsen.
89. *Pontania triandrae* Bens. (944), op *Salix amygdalina* L., algemeen.

90. *Pontania vesicator* Br. (993), op *Salix purpurea* L., Denekamp, Werkendam. Winterswijk, Lobith, Bensdorp, Swalmen, de Klonk.
91. *Pontania viminalis* L. (983), op *Salix elaeagnos* Scop., Bellingwolde; (995), op *Salix purpurea* L., algemeen.

Summary

A list of gall-causing Hymenoptera in the Netherlands. A list of galls caused by Hymenoptera was published in this periodical in 1939, while an additional list was published in 1950. Since that time some new species of gall-causers have become known and many names have been altered, so that it seems useful to compose a new list.

Behind the names of the gall-causer a number is printed between brackets; this is the number under which the gall is described in my book of the galls of the Netherlands and its first supplement. Of most species it is mentioned where the material of my herbarium was originally collected. It shows clearly how fragmentary our knowledge of the distribution of the galls still is.

Literatuur

- ADLER, H. 1880—81, Ueber den Generationswechsel der Eichengallwespen. *Ztschr. Zoologie*, 35 : 151.
- BENSON, R. B., 1954, British sawfly galls of the genus *Nematus* (*Pontania*) on *Salix*. *Journ. soc. Brit. Ent.*, 4 : 206.
- DOCTERS VAN LEEUWEN, W. M., 1939, De in Nederland door Hymenoptera gevormde gallen. *Ent. Ber.*, 10 : 175.
- , 1950, De in Nederland door Hymenoptera gevormde gallen. *Ent. Ber.* 13 : 22.
- , 1957, Gallenboek, Nederlandse door dieren en planten veroorzaakte gallen, tweede druk, Zutphen.
- , 1959, Eerste supplement op het Gallenboek, nieuwe Nederlandse gallen. *Ent. Ber.*, 19 : 113.
- DOCTERS VAN LEEUWEN, W. M. & J. M. DEKHUIJZEN-MAASLAND, 1958, The bigamic generations of *Andricus corruptrix* Schlechtendal and *Andricus lignicolus* Hartig, part II. *Tijdschr. Ent.*, 101 : 101.
- PFÜTZENREITER, Fr. & H. WEIDNER, 1958, Die Eichengallen im Naturschutzgebiet Favoritepark in Leopoldsburg und ihre Bewohner. Veröffentl. d. Landesstelle f. Naturschutz u. Landschaftspflege, Baden-Württemberg, Ludwigsburg.

Voedselplant van de graanmot, *Nemapogon granellus* L. (= *Tinea granella* L.). In *Entom. Nachrichtenblatt* 11 : 42—59 (1959) geeft O. WETTSTEIN een overzicht van insecten, die hij in Oostenrijk kweekte uit stukken berkestam, welke in een kweekkast gezet waren om de parasieten van de berkeschorskever *Scolytus ratzeburgi* Janson in handen te kunnen krijgen. In totaal verschenen niet minder dan 67 insectensoorten. Een van de minst verwachte was *Nemapogon granellus*, bekend als een schadelijke Tineide in granen, waarvan de korrels aan elkaar gesponnen worden door de rupsen. Hier bleken de larven talrijk te leven in de berkeschors, een milieu, dat uitstekend geschikt voor ze was, daar de vlinders in groot aantal verschenen en de soort zich in de kweekkast in dit substraat enige generaties achter elkaar handhaafde. We moeten er eens op letten, of ook bij ons deze soort een schorsbewoner kan zijn. — LPK.